# LITERATURA DE „FRONTIERĂ” A LUI GIB I. MIHĂESCU (ROMANUL RUSOAICA)

În prezenta comunicare, sintagma „literatură de frontieră” nu am folosit-o în accepția ştiută din teoria literaturii, referitoare la frontiera dintre genuri sau specii. Ea se raportează strict la o specie a genului epic, şi anume la roman, cu aplicație la acela scris de Gib I. Mihăescu şi care are legătură directă cu spațiul (trans)frontalier: Rusoaica. Bordeiul pe Nistru al locotenentului Ragaiac. Am abordat regimul de frontieră mai degrabă din punct de vedere imaginar şi uman (atât la nivel individual, cât şi la nivel colectiv), decât din perspectiva legilor statale ce se vor imuabile. Şi aceasta pentru că, în romanul Rusoaica. Bordeiul pe Nistru al locotenentului Ragaiac, râul Nistrul devine o linie de graniță care desparte în mod tragic două țări cu orânduiri istorice diferite.

**Cuvinte-cheie:** capitalism, comunism, frontieră, Marea Revoluție din Octombrie, Nistru, refugiați, rus.

The expression ”frontiere literature” was used in this paper with a different meaning from that one the theory of literature displays when reffering to the bordeline between genres and subgenres. It strictly refers to a subgenre of the epic genre, the novel, especially one directly related with the (trans)frontalier space: ”Rusoaica/the Russian girl. Lieutenent Ragaic’s Cottage on the Dniester”, written by Gib. I. Mihăescu. I have approached the frontier theme from an imaginary and human point of view (both at individual and collective level), rather than the perspective of the state laws meant to be unchangeable. And the reason of this perspective is the fact that, in this novel, the Dniester is seen as a borderline which tragically separates two countries with different historical regimes.

**Key words:** capitalism, comunism, frontiere, the Great October Socialist Revolution, the Dniester, refugges, Russian.

În cadrul legilor Dreptului internațional, pe care se sprijină şi limologia (adică studiul frontierelor), se face distingerea între „granițe naturale” şi „granițe convenționale” sau statale, cele din urmă având la bază, desigur, acorduri interstatale. Dacă ne întrebăm ce reprezenta după Marea Unire zona de graniță de la râul Nistru, putem răspunde că, dincolo de ceea ce defineşte „granița convențională”, ea redevenise o „graniță naturală” sau, mai curând, una firească. Redevenise o graniță firească după o sută de ani de la încălcarea oricărei legi şi după alte câteva sute de la ceea ce spunea Ion Neculce în *Letopisețul Țării Moldovei*: „Deci Luca vistiernicul au găsit pre împăratul Moscului aproape, în Țara Leşască, la Iaroslav, şi aşea au aşădzat cu împăratul de-a făcut legătură: Țara Moldovii cu Nistrul să-i fie hotarul, şi cu Bugeacul şi cu toate cetățile tot a Moldovei să fie” [1, p. 526].

Or, ceea ce se narează în romanul *Rusoaica. Bordeiul pe Nistru al locotenentului Ragaiac*, în privința cadrului istoric, numai de domeniul firescului nu ține, deoarece întâmplările, care sunt veridice, reprezintă o

consecință gravă directă a răsturnărilor sociale produse odată cu Marea Revoluție din Octombrie. Frontiera de pe Nistru devenise un zid de separare tragic, iar nu o „cale fluvială" de comunicare destinată relațiilor interumane. Acest râu – căruia personajul-narator îi spune mereu „fluviu", dar poate că, în închipuirea sa înfierbântată, a mărit distanța dintre țărmuri – despărțea, de acum înainte, după mutarea graniței de pe Prut, nu neapărat concepții despre viață cu totul diferite manifestate în două țări limitrofe, ci sisteme ideologice şi sociale opuse: capitalismul şi socialismul. „Să stai pe malul unui fluviu care desparte două țări. Dincoace domneşte pacea şi ordinea. Dincolo, groaza şi haosul" [2, p. 29] – astfel sintetizează Ragaiac situația în care se afla. Gib I. Mihăescu surprinde, prin ochii şi prin comportamentul contradictoriu al protagonistului, instruit (nu numai din punct de vedere militar), dar cuprins şi de fantasme erotice, tocmai atmosfera tensionată de la granița fluidă ce începea să despartă două state conduse după principii opuse.

Malul românesc, unde se recuperase şi Basarabia, rămăsese capitalist, aşa cum fusese, cel puțin, în ultimele decenii, pe când pe malul de dincolo de Nistru se încerca un salt epocal, dar şi mortal pentru unii cobai ai istoriei, de la orânduirea feudală la aceea socialistă. De o parte exista concepția veche de evoluție treptată prin metodele paşnice, organice, ale unui stat constituțional, de cealaltă parte se impunea o concepție revoluționară, prin mijloace brutale de distrugere şi prin teroare armată. Învățătura posterității ne îndeamnă să tragem concluzia că, în Rusia în curs de sovietizare, această ardere bruscă a etapelor de la feudalism la socialism nu a urmat logica istorică firească, deoarece, după şapte decenii de experiențe sângeroase, a trebuit refăcut drumul normal, înspre capitalism. Din păcate, şi teritoriul *de la Nistru pân'la Tisa, via* Prut, a fost târât, după cel de-al Doilea Război Mondial, într-o astfel de experiență istorică dureroasă.

Odată cu agravarea războiului civil şi cu consolidarea puterii sovietice în prima perioadă de după 1918, mii de refugiați ruşi au încercat, cei mai mulți în zadar, să treacă Nistrul în România, cu speranța scăpării de ceea ce Ragaiac numeşte „farmecul şi poezia sfintei Rosii" (cum vom citi şi mai departe) sau „raiul roşu". Pe refugiați îi trimitea „înapoi, nazat! Înapoi la raiul roşu. Noi vrem să rămânem cu iadul nostru şi n-avem nevoie de nicio rază din cerul lor" [2, p. 155]. Antifraza personajului-narator traduce o situație de fapt, ce ținea de arsenalul propagandistic sovietic (răspândit ulterior şi în România sovietizată prin lozinca axiomatică „Lumina vine de la Răsărit"). De altminteri, erau sintagme nepotrivite pentru denumirea unui teritoriu pe a cărui întindere ideologia oficială „predica" un ateism radical ce nu avea nimic sfânt. Cunoaştem dramele la care au fost supuşi în acea vreme slujitorii Bisericii şi creştinii lipsiți de fariseism, în general, pentru a nu mai vorbi despre destinația ce le-a fost hărăzită bisericilor dezafectate.

Chiar dacă nu putem spune că în partea apuseană a malului de Nistru ar fi fost iadul pe pământ, trebuie să admitem că, în privința refugiaților politici,

administrația românească nu prea era încercată de frica față de Dumnezeu. Iată ce spune Alexandru Murad Mironov, în studiul *Pe Nistrul liniştit. Viaţă şi moarte la graniţa româno-sovietică*, 1918–1940: „Deşi în România mai erau în vigoare prevederile legale, ce datau din timpul Constituției din 1866, conform cărora refugiații politici erau ocrotiți şi nu puteau fi extrădați în țările de origine, ele nu erau aplicate. Cu o cruzime greu de înțeles, dar explicată prin temerile față de propaganda comunistă, cei care îşi riscau viața pentru a scăpa din U.R.S.S. erau, în cel mai bun caz, arestați şi deferiți tribunalelor sub acuzația de trecere fraduloasă a frontierei. Cel mai adesea erau însă forțați să se întoarcă pe malul sovietic” [3, p. 70].

O variantă „ameliorată” şi justificatoare a acestei stări de fapt referitoare la refugiați (dar nu toți dintre ei fiind şi politici), explicată mai sus din punct de vedere istoric, o descrie Ragaiac: „Ajungerea pe limanul românesc era pentru ei suprema fericire, termenul tuturor suferințelor; pe țărmul celălalt, pe care abia îl părăsiseră, vedeau încă spectrul foamei şi al mizeriei [...]. Îi lămuream că legile româneşti interziceau şi reprimau trecerea clandestină a frontierelor [...]. [...] numărul celor cari apucaseră să vină înainte era atât de mare, încât închisorile româneşti nu mai puteau face față aplicării legii paşapoartelor, oricât de restrâns ar fi fost termenul pedepselor, pentru ca toți noii-veniți să poată face comparație între cele două regimuri, comunist şi burghez. [...] statul nostru era în imposibilitate de a-şi încărca bugetul cu noi închisori, aşa că-i iartă de vina lor gravă de a fi trecut frontiera clandestin [...] şi-i invita politicos să se întoarcă de unde au venit... [...] aveam grijă ca trecerea înapoi a Nistrului să fie făcută în cele mai bune condițiuni de siguranță pentru ei; astfel lucrul nu se întâmpla decât spre dimineață, sau la orele când, după semnele şi informațiile ce aveam, pe malul celălalt al râului nu se găsea picior de grănicer rus – astfel încât până în faptul zilei să aibă toată vremea să se îndepărteze de frontieră într-atâta, ca să nu trezească bănuieli propriilor lor autorități...” [2, pp. 16–19]

În altă parte a romanului, cele spuse de protagonist sunt infirmate de un colonel rus care a fost reținut pentru trecerea frauduloasă a frontierei nistrene. Înainte de orice interogatoriu, care i-ar fi lămurit o situație asemănătoare pentru toți fugarii, locotenentul este curios să ştie cât mai multe de la cineva care putea avea o perspectivă sintetică asupra a ceea ce s-a întâmplat în interiorul țării: „Sunt lacom să aud de la dânsul ce s-a făcut cu toată *lumea bună* surprinsă de revoluție, cu atâția oameni de seamă ori numai de treabă, cu atâtea... femei respectabile, cum se împacă ele cu noul regim, cum poate toată această lume să rabde stăpânirea care a deposedat-o, să nu-şi găsească o ieşire, să răzbească, oricâte obstacole i-o sta împotrivă, la lumină şi la civilizație. [...] Este atât de maltratată şi atât de zdrențuită această lume, care făcea odată «farmecul şi poezia sfintei Rosii», că nu pot să nu-i împărtăşesc mila şi indignarea” [2, pp. 115–116]. Însă răspunsul colegului țarist este de un ton plin de neaşteptat reproş: „– *L'Evrope* – o dă domnul colonel niței pe ruseşte, în loc să-i dea ajuorul, pune bariere la hotare celor ce voiesc să scape de urgie. Asta o face

*l'Evrope*. Ca pe contaminații de ciumă; ne încercuie şi împuşcă pe cei ce vor să scape de moarte. Ăsta e tabloul cel mai înfricoşător cu putință; să rămână cu toții acolo, să moară grămadă! Ce lipsă de umanitate! Europa civilizată! Ei da, cu tot asiatismul nostru, noi, domnule, am fi avut alt suflet..." [2, p. 116]

Agravarea relațiilor politice dintre România şi tânăra Uniune Sovietică, plină de idealuri expansioniste, a dus, ulterior acțiunii petrecute în roman, la crearea fantomaticei Republica Autonomă Sovietică Socialistă Moldovenească (R.A.S.S.M.) şi la întreruperea oricăror legături, nu numai la nivel oficial, ci şi la nivelul traficului de frontieră (atât în sens propriu, cât şi în sens figurat) din partea populației: „Trecerea râului se solda cu incidente violente, soldate cu sute de morți şi răniți de pe ambele maluri, făcându-se uz de armă, deşi în cazul sovieticilor s-au folosit şi mitraliere" [3, p. 90]. Îmi permit să reformulez partea a doua a frazei scrise de Alexandru Murad Mironov, pentru a avea sensul deplin al celor expuse: „în cazul sovieticilor folosindu-se chiar şi mitraliere".

Granița, supusă metamorfozelor cartografice, este o linie imaginară cu geometrie şi cu geografie variabile ce dă de furcă păzitorilor ei: „Nistrul face atâtea cotituri, că ți-ar trebui un regiment întreg să-i supraveghezi fiecare meandru, în partea asta. Toată noaptea băturăm ca să găsim locul pe unde trecerea ar fi fost mai cu putință şi găsirăm, numai pe-o întindere de doi kilometri, treizeci şi opt de ferite întortocheri" [2, p. 84]. Pentru Ragaiac, spațiul de dincolo de țară se mulează pe reprezentările sale şi formează un palimpsest supus unei îndelungi descifrări, deoarece linia imaginară despărțitoare de la mijlocul râului nu are o existență pur obiectivă. Iar descifrarea se face în regim de aşteptare, aşa cum demonstrează Gheorghe Lăzărescu: „Acest ofițer uşuratic este bolnav de magia depărtării. Meka emirului macedonskian s-a transformat pentru el în Rusoaică, femeie arhetipală, pe care o caută zadarnic în toate femeile care îi cedează, deşi ştie că nu o va găsi în nici una din ele. Condiția de existență a Rusoaicei este depărtarea. Eroul nu poate porni în căutarea ei şi de aceea romanul Rusoaica poate primi ca subtitlu «Aventura aşteptării»" [4, p. 171].

„Ascetismul matematic" [2, p. 26] (de fapt, geometric) în care pretinde că se complace locotenentul este curând abandonat şi începe să viseze la întâlnirea cu fenotipul rusoaicei: „O rusoaică a vremii dinaite, din romane şi din visuri... Tu nu te-ai gândit la o astfel apariție, aşa cum stau aici, la hotarul unei mari frământări omeneşti?" [2, p. 58] Pentru cel care, cuprins de „oceanul singurătății", stă de strajă la fruntarii, veghea febrilă din motive erotice modifică logica privirii, a perceperii spațiilor străbătute. Şi, cum văzul este el însuşi o formă de interpretare, nu doar o simplă înregistrare de stimuli, deformarea de perspectivă are repercusiuni asupra înțelegerii lumii între-zărite, acest tip de „extrateritorialitate" răstălmăcind în planul „geografiei simbolice" relațiile spațiale obişnuite.

Astfel, în imaginația înfierbântată a locotenentului, Nistrul nu separă doar două state ce se învecinează pe harta geo-politică, ci şi cerul cu pământul.

Umbra grănicerului de pe celălalt mal al râului este pusă de Dumnezeu „la vămile văzduhului” (sintagmă găsită şi în poezia *În ţara de peste veac*, din volumul cu acelaşi titlu, al lui Nichifor Crainic, apărut cu puţin ttimp înaintea romanului). Nu se întrevede nicio speranţă de trecere dincolo de vămile metafizice: „Întunericul domni duşmănos şi rece acolo, despărţind parcă pentru totdeauna cerul de pământ, ca în noaptea fără veac a începutului. Şi mâhnirea mă înăbuşi atunci şi-mi strivi şi ultimele fărâme de nădejde. Nimic nu va mai veni, de nicăieri, niciodată, nimic nu se va mai împlini: niciun vis, nicio minune. Norul opac al perdelei de apoi a fost tras” [2, p. 111].

Este motivul pentru care între Ragaiac şi Rusoaică ar putea avea loc doar o „nuntă în cer”, cu semnificaţia pe care i-o conferă Mircea Eliade în romanul cu acest titlu. De altfel, trioul Ragaiac-Iliad-Valia (Rusoaica) are câteva similitudini cu acela format de Mavrodin-Hasnaş-Lena (Ileana), dar nu vom dezvolta niciuna dintre ele, deoarece nu ar intra în economia temei propuse. Consider că, dând curs înclinaţiei sale pentru scene senzaţionale (Nicolae Manolescu găseşte originile scrierii de faţă în romanul englezesc de aventuri combinat cu acela erotic francez – [5, p. 232]), Gib I. Mihăescu nu a oprit acţiunea unde ar fi trebuit, adică la intrarea în posesie, din partea lui Ragaiac, a cutiei negre de vioară, ce i se pare că are formă de sicriu, ci pune „soldatul fanfaron” (astfel se şi intitulează studiul lui Nicolae Manolescu din eseul despre romanul românesc) să înceapă asaltul pentru recucerirea Marusei, pe care aş numi-o, paronimic faţă de Donna Alba, Rusoaica Alba. Dragostea, nu-i aşa?, nu are frontiere, ea aflându-se într-o continuă transgresiune a opreliştilor, şi trebuie să-i dăm dreptate lui G. Călinescu, care spunea că „Soldatul este eroticul curat, neîmpiedicat de nicio complicaţie ideologică, întreprinzătorul care se plictiseşte fără de femei” [6, p. 763].

Prima încercare a Valentinei Andreevna Gruşina de părăsire a propriei ţări, în curs de ateizare, pare a fi pusă sub semnul creştinescului botez, deoarece apare în sectorul lui Iliad în seara de Bobotează. Însă a doua încercare sfârşeşte prin înecarea în apa râului devenit infernal pentru toţi cei care încercau să-l treacă fraudulos. Atributele mitului orfic, la care au făcut referire unii critici literari, nu sunt cu putinţă de aplicat aici, nu numai pentru faptul că eventuala „liră” îi aparţine Rusoaicei, fie şi sub forma unei viori („Arcuşul ei nu era de aur; ea însăşi recunoştea. Era o bună cântăreaţă şi atât” – [2, p. 127], dar şi pentru că Ragaiac eşuează în tentativa de a o întoarce pe virtuala Euridice la viaţă. Eforturile sale se reduc la aspiraţia de a o chema de dincolo pe aceea ce se pierde în lumea umbrelor întunecatului râu, aşa cum îi şi apare într-un vis premonitoriu. Ea bate din mâini inutil, ca să se menţină la suprafaţa apei („două mâini fără stăpân, bâjbâind prin aer” – [2, p. 225], el bate câmpii, cu picioarele pe pământ, chiar dacă este de părere că pasul i-ar fi fost săltat: „Aş fi dorit să păstrez intact pasul meu săltat spre dulcele vis, pe care îl taie în două râul de gheaţă” [2, p. 281].

Neconstituind pentru Ragaiac copia imperfectă a unui prototip irealizabil (vorba lui Titu Maiorescu), Valia nu are o constituție antropo-ihtiomormă, de sirenă, deşi îl atrage, fără să o ştie, în mrejele sale, pe gelosul coleg al lui Iliad. Pentru Al. Protopopescu, „[...] individul erotic al lui Gib I. Mihăescu nu tânjeşte (când tânjeşte!) după «frumoasa fără corp», ci cu corp" [7, p. 187], dacă tot am adus vorba de prototipul eminescian. De fapt, Al. Protopopescu este acela care se referă la o interpretare a lui Mihail Diaconescu, care vorbeşte despre „romanticul Ragaiac îndrăgostit ca Miron de «frumoasa fără corp»" [8, p. 229]. Indiferent cine dintre critici are dreptate, cert este că Ragaiac nu-i poate închipui (în sensul propriu al termenului, de „chip") faţa Rusoaicei: „Numai faţa Valiei mi-era cu neputinţă, cu neputinţă s-o văd în întregime, deşi ştiam acum mărimea ochilor, clinul nasului, linia bărbiei, obrajii, fruntea, sprâncenele, genele, aluniţa din colţul buzei... deşi-i ştiam tot ce se putea şti despre ea..." [2, p. 164] Iată o posibilă analogie cu portretul făcut în poezia *Către Galateea*, din partea unui poet pe jumătate român şi pe jumătate rus (Nichita Stănescu): „Îţi ştiu toate timpurile, toate mişcările, toate parfumurile,/ [...] râurile – mişcătoare umbre ale sângelui tău".

Dacă este să ne gândim la valenţele orfice, acestea ar putea fi găsite mai lesnicios într-o povestire fantastică a lui Gala Galaction, *Copca rădvanului*. În finalul acestei naraţiuni, plasată tot în mediu acvatic, se îngemănează puterea orfică a viorii ţiganului Mură cu forţa stihială a apei Oltului. Este de fapt un cântec premonitoriu, cu fiori de patimă şi de moarte, pe care lăutarul îndrăgostit, îngenuncheat la picioarele miresei conduse altuia în rădvanul de nuntă, îl „interpretează" de-a lungul drumului pe valea Oltului, până când, deodată, malul se surpă şi amândoi sunt înghiţiţi de ape. Doar vioara, ce exprimă deopotrivă iubirea şi unirea prin moarte, ţâşneşte în văzduh şi ia foc. Arta lăutarului ţigan exprimă nu numai talent, meşteşug şi virtuozitate, ci degajă un fluid izvorât din inima lui îndrăgostită. Dacă inima este centrul forţelor interioare ale fiinţei, atunci melodia susurată din ea deţine puterea de a schimba universul, aşa cum spune mitul lui Orfeu. Această similitudine de formă şi de fond între vioară şi inimă o găsim şi în roman, cu referire atât la Valia („Pentru că veneai de departe, de foarte de departe, pentru mine din altă lume, cu o vioară în mână, cu cheia sufletului tău în mâini..." – [2, p. 212]), cât şi la Niculina („ea n-are în mână o cutie de vioară, şi semeţul ei piept minunat e însăşi cutia extrem de întinselor coarde, care se înfioară sub degetele mele pentru un altul, care se zbat pentru un altul şi dau, pentru el numai, nemaiauzitele lor sunete" – [2, p. 153]).

Plasarea acţiunii din roman în preajma liniei hotarnice a Nistrului, în mediu lichid, nu este întâmplătoare. Valia păşeşte pe gheaţa râului („vestmânt de nuntire") ce capătă atribute de adevărat Styx şi moare înecată, altfel spus, în termeni psihanalitici, este „ofelizată". Potrivit lui Gilbert Durand, apa nu face decât „chiar o invitaţie directă la moarte", o „amară invitaţie la călătoria fără de întoarcere", deoarece apa care curge „figurează irevocabilul" [9, p. 117]. „Apa

nu se mărgineşte să conţină puritate, ea şi «radiază» puritate" [9, p. 213]. Or, visul lui Ragaiac, Rusoaica, trebuie să apară alunecând pe vadul de gheaţă lucioasă, înaintând „prin tufişurile de chiciură ca o prinţesă a iernei..." [2, p. 61]. Explicaţia acestei dorinţe rezidă în faptul că suprafaţa lucie reprezintă un element purificator, atât prin albeaţa ei, cât şi prin răceala conţinută.

Gaston Bachelard ne convinge că, în profunzimea psihicului său, omul urmează destinul elementului tranzitoriu al apei curgătoare: „Datorită apei, moartea devine elementară. Apa moare o dată cu mortul în substanţa sa. Apa este atunci un neant substanţial. Nu se poate merge mai departe întru deznădejde. Pentru anumite suflete, apa este materia deznădejdii" [10, p. 106]. Ruşii deznădăjduiţi care încearcă să se refugieze nu au făcut lecturi bachelardiene, dar ei ştiu din instinct că Nistrul nu este atât o întindere orizontală numai bine de trecut la pas dacă este îngheţată, cât un abis, o ameninţare permanentă a bivalenţei viaţă-moarte. Substanţă omogenă într-o instabilitate perpetuă, proliferând forme înşelătoare mai ales la sfârşitul iernii, apa îşi revelează taina adâncului aţipit sub stratul de gheaţă. Prin urmare, apa râului reprezintă în acelaşi timp vedere şi opacizare a primejdiei, plutire şi scufundare în frigul adâncurilor, speranţă de viaţă şi teamă de moarte. Linia imaginară de la mijlocul râului devine o *no man's land* unde se face trecerea de la cunoscut la necunoscut, unde se poate tranşa limita dintre spaţiul naturalului şi cel al hazardului existenţial.

Prin felul în care a dispărut din „orizontul de aşteptare" al lui Ragaiac, Valia nu face decât să reitereze soarta tatălui: „Tatăl ei fusese deposedat de revoluţie şi l-au executat prin înecare; fusese aruncat în mare cu o piatră de picior. Acolo în mare, la locul execuţiei, scanfandrii se plimbau printr-o pădure întreagă de oameni, ţinuţi ferm la fund de pietrele cele grele; dar sforile permiteau cadavrelor să facă tot felul de mişcări de dans, când vreun scanfandru sau vreun delfin îşi croia drum printre ele. Altfel îşi păstrau toate o atitudine oblică, pântecul şi faţa spre zarişteа de deasupra, o pădure întreagă de evlavioşi într-o ţinută elevată, comunitate mistică şi impresionantă, dedându-se încă la cele mai mai caraghioase balansări şi figuri pe invizibila sârmă a neantului, la cea dintâi apropiere străină" [2, p. 126].

În interpretările critice orale din timpul comunismului revărsat de dincolo de Nistru, făcute „pe la colţuri", „Rusoaica" a devenit mult mai mult decât prototipul himeric la care visa Ragaiac. Pentru a trece de cenzură studiul *Accidentele imaginaţiei*, din cartea *Eros şi utopie*, Marian Papahagi explică titlul romanului altfel decât în sensul raportării la o identitate etnică. El ar trimite la rusalka din mitologia populară rusă, căpătând o adevărată statuare alegorică întruchipând-o pe Maica Rusia. Aşa s-a spus şi despre felul în care a conturat-o Marin Preda pe Matilda, protagonista din romanul *Cel mai iubit dintre pământeni*. După ce teoretizează pertinent asupra literaturii exotice, Romaniţa Constantinescu face în cartea *Paşi pe graniţă. Studii despre imaginarul romanesc al frontierei* o observaţie ce are legătură directă cu

posteritatea romanului imediat după căderea comunismului: „Exotismul lui Gib Mihăescu constă în cutezanța de a imagina un viitor pitorescului de frontieră, «podului de flori», diversității duminicale” [11, p. 280].

În romanul *Rusoaica*, Marea Unire – supusă inconfortului geografic şi istoric la toate granițele României Mari – s-a înfăptuit pe malul românesc al Nistrului mai mult în simțiri decât în cuget. Geografia şi istoria au conturat imaginea unui teritoriu de graniță în care Celălalt devenise un potențial adversar şi prima formă de contact cu acesta trebuia să fie dușmănia. O sintetică definire a acestei stări de fapt o întreprinde în aceeaşi carte Romanița Constantinescu: „Exotizarea celuilalt mal al Nistrului traduce două tentații opuse: acea de a îndepărta o lume dușmană (exotism discriminator) şi, paradoxal, aceea de a apropia aceeaşi lume, în virtutea unor legături de solidaritate mai vechi şi chiar numai a responsabilității pentru o lume izolată şi în derivă (exotism integrator). Rusoaica este romanul confruntării celor două tendințe” [11, p. 258].

În concluzie, în disputa dintre ficțiunile identității şi fricțiunile diferenței, granița pe Nistru nu devine imediat după 1918 o limită, un „capăt de țară”, ci o zonă de confluență cu doi versanți, în „două ape”, unde identitatea individuală şi colectivă nu pot fi epuizate printr-o unică definiție sau determinare, de tip totalitar(ist). Re-teritorializarea frontierei dintre cele două țări vecine şi neprietene a produs după Marea Unire noi configurări ale conflictelor. Încă o dată s-a confirmat că funcția frontierei este constitutiv politică, ea fiind consubstanțială exercitării teritoriale a puterii prin mijloace discursive, geografice sau sociale.

**Referințe bibliografice:**


1. Neculce, Ion, *Opere*, Bucureşti: Editura Minerva, 1982.
2. Mihăescu, Gib I., *Opere III. Romane,* Bucureşti: Editura Minerva, 1995.
3. Constantinescu, Romanița (coord.), *Identitate de frontieră în Europa lărgită,* Iaşi: Ed. Polirom, 2008.
4. Lăzărescu, Gheorghe, *Romanul de analiză psihologică în literatura română interbelică*, Bucureşti: Editura Minerva, 1983.
5. Manolescu, Nicolae, *Arca lui Noe. Eseu despre romanul românesc*, Vol. I, Bucureşti: Editura Eminescu, 1991.
6. Călinescu, G., *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, Bucureşti: Editura Minerva, 1985.
7. Protopopescu, Al., *Romanul psihologic românesc*, Bucureşti: Editura Eminescu, 1978.
8. Diaconescu, Mihail, *Gib I. Mihăescu*, Bucureşti: Editura Univers, 1973.
9. Durand, Gilbert, *Structurile antropologice ale imaginarului*, trad. rom., Bucureşti: Editura Univers, 1978.
10. Bachelard, Gaston, *Apa şi visele. Eseu despre imaginația materiei*, trad. rom., Bucureşti: Editura Univers, 1995.
11. Constantinescu, Romanița, *Paşi pe graniță. Studii despre imaginarul românesc al frontierei*, Iaşi: Editura Polirom, 2009.